

# MEMLEKETİMİZDE BAŞKANLIK SİSTEMİ HAZIRLIKLARI (UYGULAMASI) ALEYHİNE BAZI DÜŞÜNCELER

*Central Thoughts on Preparations Towards Presedential  
System in Turkey*

**Prof. Dr. Servet ARMAĞAN \***

## ÖZET

Hükümet sistemleri tek başlarına bir ülkeyi esenliğe çıkarmaya yeterli sayılmazlar. Her ülkenin insanları ve tarihi şartları, kendi hükümet sistemini ortaya çıkarır. Türkiye’de yaklaşık 150 yıldır, çok az istisnalar dışında, genellikle Parlamenter Sistem uygulanmaktadır. Başkanlık Sistemi ise dünyada sadece ABD’de başarı ile devam etmektedir. Memleketimizde uygulandığı takdirde, faydadan çok zarar getirecektir. Memleketimizdeki anayasa hukukçuları da genellikle bu görüştedirler.

**Anahtar Kelimeler:** Anayasa Hukuku, Hükümet sistemleri, parlamenter sistem, başkanlık sistemi, ABD.

## ABSTRACT

Government systems alone can not be deemed enough to bring a country to well-being. Every country’s people and historical circumstances bring together its government system. For about 150 years, apart from a few years of exceptions, Turkey has generally been ruled with a parliamentary system. The presidential system is used successfully only in the U.S. If the presidential system is used in our country, it will bring more harm than good. Most of the constitutional jurists share this opinion.

**Key words:** Constitutional Law, Government systems, the parliamentary system, presidential system, USA.

\* Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku A.B.D. Öğretim Üyesi.

## GİRİŞ

Bir müddetten beri memleketimizde başkanlık sisteminin kabul ve tatbiki istikametinde görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşler, bilhassa Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarının ikinci dönem iktidara gelmesinden itibaren gittikçe artan bir tempoyla ortaya konulmuştur.

Yaklaşık iki yıldır ise, yoğun bir şekilde konuşulan bir konu haline gelmiştir. Yapılmakta olan anayasa çalışmalarında da AK Parti tarafından anayasaya konulmak istenmesi sebebiyle bu konuda bir uzman olarak görüşlerimizi açıklamak isteriz.

Her şeyden evvel belirtelim ki başkanlık sisteminin Türk Anayasa Hukuku sisteminde alınmak istenmesinin ana sebebi siyasi hayatımızdaki keşmekeşliklerden kurtulmak şeklinde özetlenebilir. Böylece bu sistem yürürlüğe girdikten sonra yasama ve yürütme organları arasındaki hukuki münasebetlerin, daha sağlıklı biçimde gelişeceğine inanılmaktadır. Yani siyasi hayatımızın keşmekeşliklerinden kurtulmak için çare olarak kabul ediliyor.

### **AK PARTİ delegeleri tarafından TBMM Uzlaşma Komisyonuna da teklif olarak sunuldu.**

AK Parti iktidarı uzlaşma komisyonuna delegeleri eliyle verdiği teklifte başkanlık sistemini yapılmakta olan anayasa çalışmalarında nazara alınması ve hatta anayasa metninin içinde, madde ifadeleri şeklinde yer alması istemiştir.

Yaklaşık 45 yıldır anayasa hukuku ile ilgili çalışmalar yapan bir kimse olarak bu konudaki görüşlerimizi aşağıda özetlemeye çalışacağız. Bu açıklamaları yaparken, başkanlık sistemi lehinde gösterilen delilleri sıralamaya gerek görmüyoruz. Çünkü zaten aşağıdaki açıklamalardan, bir buçuk asırdır memleketimizde uygulanan “parlamentar sistem”in kaldırılıp yerine başkanlık sisteminin getirilmek istenmesinin temelleri çürüten deliller sıralanmaktadır:

### **1-“Meclis Hükümeti”, “Parlamentar Hükümet Sistemi” ve “Başkanlık Sistemi” ve bunların karışımı sistemler tarih boyunca modern demokrasilerde uygulanmıştır.**

Her şeyden evvel belirtelim ki hükümet sistemleri modern demokrasilerde yasama ve yürütme organları arasındaki hukuki münasebetten dolayı olarak ortaya çıkarlar. Bir diğer deyişle modern demokrasilerdeki hükümet sistemleri, kuvvetler ayrılığı konusunun bir yansımasıdır. **Başgil** hocamız kuvvetler ayrılığına yer veren ve vermeyen (kuvvetlerin temerküzü) rejimleri, yani hükümet sistemlerini çeşitli kriterlere göre ayrı ayrı ele almaktadır.<sup>1</sup>

Modern demokrasilerde çeşitli hükümet sistemleri uygulanmıştır ve uygulanmaktadır. Merhum hocamız **Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil**, bu hükümet sistemlerini çeşitli kriterleri esas alarak uzun uzadıya anlatmış bulunuyor. Biz ise burada daha çok, yasama ve yürütme organları arasındaki hukuki münasebet açısından ve bu kriteri esas alarak görüşlerimizi bildireceğiz.

1 Bkz. Başgil, Ali Fuat. Esas Teşkilat Hukuku, 1. c. Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri, İstanbul, 1960. Baha Matbaası, Fasikül 1-2. sh. 294 vd.

Bu kriter esas alındığı takdirde, modern demokrasilerde üç ana hükümet sisteminin söz konusu olduğu görülüyor. Bunlar 1- Meclis hükümeti sistemi, 2- Parlamenter hükümet sistemi ve 3- Başkanlık hükümeti sistemidir. Ayrıca başkanlık ve parlamenter sistemlerin karışımı olan sistemler de görülmektedir (Bugünkü Fransa gibi). Bu üç sistem modern demokrasilerde uygulanmıştır ve halen de uygulanmaktadır. Ama diyebiliriz ki dünyada birinci derecede ve en çok parlamenter hükümet sistemi uygulanmıştır ve uygulanmaktadır. Başkanlık sistemi ise ikinci derecede ve daha çok ABD’de ve Güney Amerika devletlerinde uygulanmaktadır.

Günümüzün sahasında en geniş eser veren anayasa hukukçusu **Prof. Dr. Kemal Gözler** de hükümet sistemlerini geniş bir şekilde açıklamıştır. Konumuzla ilgili olarak belirtelim ki, Gözler, başkanlık sistemini sert kuvvetler ayrılığı sistemi olarak; parlamenter sistemi ise yumuşak kuvvetler ayrılığı olarak adlandırmış ve anlatmıştır.<sup>2</sup>

**Prof. Gözler** bu konudaki açıklamalarını bir diğer ve geniş eserinde ortaya koymuştur. Bu geniş eserin adı şöyledir: Anayasa Hukuku’nun Genel Teorisi, 1. Baskı, Haziran 2011, Ekin y. Bu eserin birinci cildi 538 ve devamı sayfalarında parlamenter sistemi ve başkanlık sistemini kuvvetler ayrılığı prensibinin yumuşaklığı ve katılığına göre adlandırmış ve anlatmıştır.<sup>3</sup>

**Gözler’e göre:**

İngiltere’de bugün uygulanan parlamenter sistemin çok geriye giden fikri temelleri bulunmaktadır. Eski Yunan filozoflarından Aristo, orta çağ filozoflarından H. Grotius, Christian Wolf ve Samuel Von Pufendorf’a dayanan teorik esaslar söz konusudur. İngiltere’de kuvvetler ayrılığı ve parlamenter sistem esas itibarıyla İngiliz filozof John Locke tarafından ortaya konulmuştur denebilir. Daha sonra ise Fransız mütefekkir Montesquieu “Kanunların Ruhu” eseriyle kuvvetler ayrılığı teorisini kuran bir mütefekkir olarak kabul edilir. Ve modern anayasa hukukçuları da bu son iki mütefekkirin düşüncelerine dayandırarak öğretirler ve açıklarlar. Montesquieu her şeyden evvel yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirinden ayrılması gerektiğini ifade eder: “Eğer aynı idarenin kişilik ve yapısında, yasama erki yürütme erkiyle birleşmişse hiçbir şekilde hürriyet yoktur. Çünkü aynı monarkın veya aynı senatonun, zalimce yürütmek için zalimce kanunlar yapmasından korkulur.” Aynı mütefekkir ayrıca şöyle diyor: “Yargı erki de yasama ve yürütme erklerinden ayrılmış değilse, gene hürriyet yoktur. Eğer bu erk yasama erkiyle birleşirse, vatandaşların hayat ve hürriyetleri üzerindeki idare keyfi kalmış bir idare olur, çünkü yargıç kanun koyucunun durumuna düşer. Şayet yargı erki yürütme erkiyle birleşirse, yargıç korkunç bir zalim kesilir.”

2 Kemal Gözler, Devlet Başkanları, Bursa, 2001, Ekin y. sh.82 vd..Prof. Dr. Bülent Nuri Esen ise hükümet şekilleri üzerinde farklı kriterlere başvurmadan açıklamalarda bulunmuştur. Bilhassa hükümet şekillerinin tarihi gelişimine temas etmiş ve dünyadaki tatbikatını anlatmıştır. Bkz. Anayasa Hukuku, Ankara-1970, sh. 279-372.

Genel olarak hükümet sistemleri üzerine şu eseri tavsiye ederiz: Dr. Mehmet Turhan, Hükümet Sistemleri, Ankara 2. Bası 1993, Gündoğan y.

3 Bkz. Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa-2001, Ekin Yayınları, c.1,sh. 82 vd. bilhassa sh. 91 vd., ve sh. 100 vd.

Sonuç olarak Moentesquieu'ye göre bu üç kuvvet:

“Esasta bir hareketsizlik, bir duruş meydana getirirler. Fakat eşyanın zaruri hareketi neticesi, kendileri de harekette bulunmaya mecbur oldukları için birbirleriyle uygun hareket etmek zorunda kalacaklardır<sup>4</sup>.”

Kuvvetler ayrılığı teorisi kusursuz bir teori değildir. Bu teoriye çeşitli tenkitler yapılmıştır ve yapılabilir. Bence en önemli tenkit ve Montesquieu'nun yanılttığı nokta şudur: “Yasama ve yürütme organının bir elde toplandığı her hükümet sistemi zalimdir veya diktatördür” tespiti asla doğru değildir. Zalimlik ve diktatörlük yasama ve yürütme kuvvetlerini elinde bulunduran kişi veya organın bu yetkisini kötüye kullanması ve uygulamasıyla orantılıdır. Mesela en tipik örnek şudur: 1920'den sonra 1923'e kadar yasama ve yürütme yetkilerini elinde bulunduran TBMM sırf bu kuvvetler birliği sebebiyle zalim ve diktatör olarak kabul edilemez. Hatta istiklal mahkemeleri kurarak, yargı yetkisini de kullanan TBMM'nin yine sadece bu sebeple zalim olduğu söylenemez. Eğer zalim olarak aranan biri varsa, İstiklal Mahkemelerinin hakimlerinin uygulaması ve yargı fonksiyonun mantığına uygun olarak muhakeme yapmamalarıdır.

Yine aynı şekilde, 1923–1960 yılları arasındaki yasama ve yürütme yetkilerini, yasamaya ağırlık verecek şekilde elinde bulunduran TBMM'nin yine bu sebeple zalim ve diktatör olduğu söylenemez. Yukarıda dediğimiz gibi, yasama ve yürütme organlarını elinde bulunduran TBMM değil, o dönemdeki tek parti idaresi ve bu parti idaresine bağlı bürokratların anti demokratik ve insan haklarına aykırı uygulamaları zalim ve diktatör olarak kabul edilebilir.

Katı bir kuvvetler ayrılığı sisteminin uygulayan başkanlık hükümet sistemini de yine bu sebeple diktatör ve zalim olarak görülemez. **Prof. Gözler** haklı olarak kuvvetlerin yasama organında birleştiği meclis hükümeti sistemini tahlil etmekte ve bu hükümet sisteminin asla zalim ve diktatör olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir<sup>5</sup>.

**2-Her türlü hükümet sisteminde millete hizmet edilebilir. Her birinin de fayda ve mahzurları bulunmaktadır.**

İkinci olarak belirtelim ki bu üç hükümet sisteminin her birinin kendine has faydaları ve mahzurları bulunmaktadır. Bu fayda ve mahzurları bundan altmış yıl önce merhum hocamız Başgil belirttiği gibi, günümüzde de değerli öğrencimiz ve meslektaşım **Prof. Dr. Kemal Gözler** de uzun uzadıya açıklamış ve hatta parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında mukayeseler<sup>6</sup> de yapmıştır. Her üç hükümet sisteminde de modern kamu hizmetleri sunulabilir. Her üç hükümet sisteminde de o ülkenin vatandaşları refaha ulaştırılabilir ve ülke esenliği kavuşturulabilir.

**3-Hükümet sistemleri tek başına bir devleti ve milleti esenliğe çıkaracak bir vasıta değildir. Önemli olan: a-İdarecilerin iyi niyetli olması, b-Kamu hiz-**

4 Bkz. a.g. e. 538 ve devamı

5 A.g.e. s. 553. Gözler meclis hükümeti sisteminin uygulandığı Fransa ve Türkiye'deki tarihi deneyimlerin de diktatörlük olmadığını belirtiyor.

6 Bkz. Gözler, Giriş., sh. 82 vd.

**metlerinde “kamu yararı”nın ön planda tutulması ve c- kişi hak ve hürriyetlerinin korunması ve kötüye kullanılmamasıdır.**

Belirtelim ki bu hükümet sistemleri bir devleti ve milleti esenliğe çıkarmakta tek başına bir etken değildir. Bir diğer deyişle, bu hükümet sistemleri uygulandığı devletin vatandaşları için yalnız ve tek başına olumlu etki yapmazlar. Milletlerin ve devletlerin yükselmesi ve esenliğe ulaşması için daha başka faktörler de bulunmalıdır. Kanaatimizce bunlar şunlardır:

- a- İdarecilerin iyi niyetli olması,
- b- Kamu hizmetlerinde kamu yararının ön planda tutulması ve
- c- Kişi hak ve hürriyetlerinin korunması ve kötüye kullanılmamasıdır.

Eğer bu hükümet sistemleri tek başına devletleri ve milletleri esenliğe kavuşturmakta yegane çare olsaydı, devletler o hükümet sistemini anayasalarına alır ve uygulamaya geçirirlerdi. Böylece devletleri ve halkı yükselir, refaha kavuşurdu. Hâlbuki modern demokrasilerde bu üç sistem zaman zaman uygulanmış veya terk edilmiştir. Ve bundan sonra da böyle devam edecektir. Çünkü sosyal bir kurum olan devlet tek bir faktörle kurulmadığı gibi, tek bir faktörle de esenliğe kavuşmaz ve o devletin halkı da refah seviyesine erişemez.

#### **4-Memleketimizde bizi Başkanlık Sistemini aramaya sevk eden Parlamenter Sistemin hangi tarafı aksıyor?**

Konunun burasında şu soruyu sormak gerekir: Yaklaşık yüz kırk yıldır genellikle uygulanan parlamenter sistemin memleketimiz uygulamasında neresi ve hangi sebeple aksıyor? Hangi aksama sebebiyle idarecilerimiz yüz kırk yıllık uygulamayı değiştirip yeni bir hükümet sisteminin anayasaya alınması için gayret gösteriyorlar.

Bendeniz kırk beş yıllık anayasa hukukçusu olarak bunun cevabını açık seçik bulmuş değilim.

#### **a-Aksama Parlamenter Sistemden değil, Anayasadaki yanlış düzenlemelerdendir.**

Burada belirtelim ki memleketimizde yasama ve yürütme organları arasındaki hukuki münasebetlerde bir rahatsızlık varsa, bunun sebebini hükümet sistemlerinin kendisinde değil, daha başka yerlerde aramamız lazım. Mesela bunlardan biri 104. maddedir. Bu madde cumhurbaşkanının **görev ve yetkileri** kenar başlığını taşıyor. 104. madde cumhurbaşkanının görevlerini çok uzun bir metin halinde sıralamaktadır. O kadar uzun ki: **a- Yasama organı ile ilgili olanlar b- Yürütme alanına ilişkin olanlar c-Yargı ile ilgili olanlar** alt başlıkları halinde düzenlenmiştir.

Bu maddede o kadar çok yetki ve görev cumhurbaşkanına verilmiştir ki, parlamenter sistemde pek alışık olmadığımız bir manzaradır. Gerçekten de parlamenter sistemde devlet başkanının sorumsuz olması düzenlenirken, ona az yetki ve görevler verilmesi normaldir<sup>7</sup>. Hâlbuki bu maddeyi hazırlayanlar çok yanlış ve anlaşılmaz bir şekilde parlamenter sistemin kabul edildiği 1982 anayasasında cumhurbaşka-

7 Bkz. Gözler C. II, s. 206 ve devamı.

nına çok geniş yetkiler ve görevler vermeyi tercih etmiştir. Bunun gibi daha birçok misal verilebilir.

**Prof. Gözler**, parlamenter sistemde devlet başkanının yetkileriyle meclisin yetkileri arasında uyumsuzluk ve çatışma çıktığı zaman: Başkanlık sisteminde başkan tek başına yetkilerini kullanabilir, parlamenter sistemde ise kullanamaz. Bunun gibi, devlet başkanına geniş yetkiler tanıyan başkanlık sistemi daima veya genellikle üstün yetkilere ve uygulamaya sahip bir sistem işleyişi demektir<sup>8</sup>.

**b-Daha kötüsü, Anayasal düzenin işlemedeki aksama ve yargı organlarının yetki gaspında bulunmaları yanında Anayasa hükümlerini “ratio legis”-lerine uygun tatbik etmemelerinden de kaynaklanmaktadır.**

Bu konuda misal olarak Anayasanın 125. ve 153. maddelerindeki düzenlemeler gösterilebilir:

(1) A.Y. md. 125/4’de şöyle bir hüküm vardır: **“Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimiyle sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisinin kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.”**

Bu fıkradaki ikinci cümle, uygulamadaki bir patolojik duruma reaksiyon olarak kabul edilebilir. Yani idari yargı mercileri karar verirken zaman zaman, ve hatta sıkça yürütme görevinin takdir yetkisinin kaldırarak biçimde yargı kararı vermişlerdir. Sayın Başbakan da yargı kararlarının bu özelliğine partilerinin meclis grubunda ve hatta medya mensupları önünde birkaç defa tekrar işaret etmiştir. Ancak Başbakan bu açıklamayı yaparken kuvvetler ayrılığı sisteminden şikayette bulunması uygun bir tabir ve ıstılah seçimi değildir, tersine söz konusu olan kuvvetler ayrılığının kötüye kullanılması ve yargı kararlarının yürütme alanına girerek yetki gaspında bulunmasıdır.

Bu yetki gaspı çok sık görüldüğü içindir ki anayasaya bu fıkra eklenmiştir.

Diğer yandan idari yargı mercilerinin, idarenin elini kolunu bağlayan, yani takdir yetkisini kullanamaz hale getiren kararları, memleketimizin kalkınmasında büyük bir engel oluşturmıştır. İllere idari yargı mercilerinin kurulmasında önce bilhassa Danıştay’ın bazı kararları, her sahada idarenin kararlar almasına ve uygulamasına engel olmuş, kalkınma hamlelerini akamete uğratmıştır.

(2) İkinci bir örnek A.Y. md. 153/2’dir. Bu fıkra şöyle demektedir: **“Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken kanun koyucu gibi hareketle yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.”**

8 Bkz. Gözler, C. II, s.236, 239 ve devamı.

Burada da anayasa yargısının yasama organının fonksiyon sahasına müdahale söz konusudur. Gerçekten de anayasa yargısı alanında zaman zaman yasama organının yetkisi gasp edilerek kararlar verilmiştir. Yani Anayasa Mahkemesi, kanun koyucu gibi hareket etmiş ve yeni bir uygulamaya yol açacak bir biçimde kararlar vermiştir.

İşte bu yetki gaspına reaksiyon olarak anayasaya bu hüküm konulmuştur. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi geçmişteki uygulamalarından vazgeçmişe benzemiyor.

(3) Bir diğer misal ise Anayasa md. 148/2'dir. Bu fıkranın konumuzla ilgili hükmü şöyledir:

**“Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; anayasa değişikliklerinde ise teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususlarıyla sınırlıdır.”**

Görüldüğü gibi burada da bir reaksiyon söz konusudur. Çünkü geçmiş senelerde zaman zaman Anayasa Mahkemesi kanunların şekil bakımından anayasaya uygunluğunu denetlerken, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığını (bkz. A.Y. md.98) denetlemekle kalmamış, daha ileri giderek, şekil denetimi yapayım derken muhteva denetimi sahasına girmiştir.

Hatta anayasa değişikliklerinde ise **sadece değişikliği şekil bakımından yapmasına yetkili olmasına rağmen**, yetki sahasını taşarak muhteva denetimi de yapmıştır. Böylece anayasa mahkemesi yetkilerini taşkın biçimde kullanmış ve Türk Anayasa Yargısı sahasında kötü bir örnek olmuştur.

Anayasanın yukarıda verdiğimiz hükmüne göre anayasa değişikliklerinde sadece ve sadece şekil denetimi yapabilir. Şekil denetimi ise, sadece değişikliği teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığına münhasırdır. Yani Anayasa md. 175'de belirtildiği gibi anayasa değişikliklerinin teklif ve görüşülmesi hükümlerine uyulup uyulmadığı ile sınırlıdır. Fakat gelin görün ki Anayasa Mahkemesi hemen her anayasa değişikliğini denetlerken şekil denetlemesi yapayım derken muhteva denetlemesi yoluna gitmiştir.

İşte bu patolojik durum Türk Anayasa Yargısı sisteminde rahatsızlıklar ve karışıklığa yol açmıştır.

(4) Dördüncü misal: **Bir diğer kötü düzenleme- temel hak ve hürriyetler sahasında görülür: Bu sahadaki düzenlemelerde temel hak ve hürriyetler tanınmış ancak bunların korunması hususunda birinci derecede yetkili ve etkili İdarenin eli kolu adeta bağlanmıştır.**

c-Kuvvetler ayrılığı (“Seperation des pouvoirs”) Anayasada düzenlenmiştir, ama katı uygulanmaktadır. MGK, SPK, RK, BDDK gibi müessir ve fakat bir bakanlığın alt birimi olmayan kurumlar da çoğalmıştır. Böylece “Isolement des Organes” (organ infiradı) durumu ortaya çıkmıştır. Aslında Kuvvetler Ayrılığı sadece “Seperation des Organes” manasındadır.

Kuvvetler ayrılığı bilhassa yasama ve yürütme organları arasında uyumlu ve yumuşak bir irade ve fonksiyon ayrılığı manasına gelir. Memleketimizde ise bu ayrılık çok katı düzenlenmiş ve katı uygulanmaktadır.

Üstelik bir bakanlığın alt birimi olmayan birçok birimler de ortaya çıkmıştır. MGK gibi... Bunun dışında SPK, RK, BDDK gibi Türk kamu idaresinin çalışmasında müessir fakat bir bakanlığa bağlı olmayan birimler çoğalmıştır.

Böylece “**organ infiradı**” durumu ortaya çıkmıştır. Hâlbuki kuvvetler ayrılığı sadece organların ve bu organların iradelerinin ve fonksiyonlarının ayrılığı manasına gelir.

**d-Kabahatli olan “kuvvetler ayrılığı”( “seperation des pouvoir”) prensibi değil, bu prensibinin sorumsuzca uygulanmasıdır (“Isolement des Organes”).**

Kanaatimce kabahat, Başbakanın şikâyet ettiği kuvvetler ayrılığında değil, bu prensibin sorumsuzca uygulanmasındadır. Adeta Türk idaresinin yürütme organı içinde bir zıtlaşma zihniyeti müşahade edilmektedir. Yukarıda dediğimiz gibi idari yargı ile idare arasında bir zıtlaşma zihniyeti, idari yargının verdiği kararlarla idarenin görev alanına girme, yani yetki gaspı şeklinde ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde anayasa yargısı da verdiği kararlarıyla yasama organının sahasına girmiş, yani yasama yetkisini gasp etmiştir.

Böyle bir patolojik durum yukarıda Başgil hocamızın da dediği gibi demokrasiye, kuvvetler ayrılığına ve insan haklarına derin saygıyı kendi kararlarında gösteren yargı organlarının ve yürütme ve yasama organlarının icraatı ile giderilebilir.

**5-Başkanlık sistemine geçilirse idari sistemimizin de değişmesi gerekecektir. Fransa’dan alınan “idari rejim” de değişmelidir. Bu da şu demek: Bu sistemi ayakta tutan birçok kanunların da değişmesi gerekecektir.**

Başkanlık sisteminin memleketimiz anayasasına alınması öyle zannedildiği kadar basit bir yasama işlemi değildir. Çünkü bu sistemin kabulü ile beraber anayasadaki yasama ve yürütme ilişkileri ve bu ilişkileri düzenleyen maddelerin ifadelerinin de değiştirilmesi gerekecektir.

Diğer taraftan başkanlık sistemi kabul edilirse memleketimizdeki idarenin çalışmasını düzenleyen birçok kanun ve diğer düzenlemeleri de değiştirmek gerekecektir. Hatta idari yargıyı düzenleyen ana kanunlar ve usul kanunları da başkanlık sistemine uygun olarak değiştirmek gerekecektir.

Halen memleketimizde uygulanmakta olan idari rejim ve bu rejimin uygulanmasının yargısal denetimi, sistem olarak Fransa’dan alınmış bulunuyor ve yaklaşık yüz yıldır da uygulanmaktadır. Fransa’da ise genellikle parlamenter sistem uygulanmıştır ve idari rejim de bu sistemin mantığına uygun olarak düzenlenmiş ve uygulanmıştır.

Kısacası memleketimizde başkanlık sisteminin getirilmesi, altından kalkılamayacak derecede diğer düzenlemelerin de yapılmasını gerektirir. Bu ise son derece zor ve çok zaman alıcı bir süreç olacağı benziyor.



## 6-Parlamente Sistem modern demokrasilerin çoğunda uygulanmaktadır.

Türkiye’de 1920–1923’te Meclis Hükümeti sistemi (“Confusion des Pouvoirs”), 1923-1960 arasında ise “yasamaya ağırlık veren bir kuvvetler ayrılığı ve parlamente sistem” uygulanmıştır.

Demin dedik ki batı demokrasilerinde genellikle parlamente sistem düzenlenmiş ve uygulanmaktadır. Türkiye’de de aynı düzenlemeyi ve uygulamayı görmekteyiz. Şöyle ki: Türkiye’de 1876 Anayasası’nın kabulünden itibaren parlamente sisteminin esasları anayasaya girmiştir. 1920–1924 arasında da meclis hükümeti sistemi, 1923’te Cumhuriyetin ilânından sonra, 1924 Anayasası’ndan itibaren ise parlamente sistem, yasama organı lehine kuvvetleştirilerek uygulanmıştır. 1961 anayasasından itibaren ise, bugüne kadar parlamente sistem uygulanmıştır.

Görülüyor ki Türkiye’de parlamente sistemin uygulanması, geçici dönemlerdeki meclis hükümeti sistemi hariç tutulursa, yaklaşık yüz kırk yıllık bir maziye sahiptir.

Türkiye’deki hükümet sistemlerinin türleri ve uygulandıkları dönemler bakımından hocamız **Ord. Prof. Dr. Recai Galip Okandan** da faydalı bilgiler vermiştir. Yukarıda dediğimiz gibi 1920–1924 arası meclis hükümeti sistemi 1924’den sonra ise yasama organı lehine bir kuvvetler ayrılığı anlayışıyla parlamente sistem uygulanmıştır.<sup>9</sup>

## 7- Başkanlık sistemi üzerine yapacağımız açıklamalarda örnek ABD’dir.

Modern demokrasilere bakacak olursak başkanlık sistemi tam bir olgunlukla sadece ABD’de başarıyla uygulanmaktadır. ABD’de yürütme organı ile ilgili olarak kısaca şunlar söylenebilir:

Yürütme organı:

**a-Cumhurbaşkanı (veya sadece başkan):** “ABD’nin başında ve en yüksek icra amiri mevkiinde, yüksek otoriteli bir cumhur reisi vardır. Bütün amerikan milleti tarafından 2 dereceli seçim usulü ile 4 sene için seçilir. Müddeti biten cumhur reisi tekrar seçilebilir...”

Amerikan cumhur reisi başka memleketlerde emsaline rastlanmaya bir vaziyettir. O ne kraldır, ne imparator, ne diktatördür. Fakat bunların her birinden daha başka ve daha fazla bir otorite sahibidir. Amerikan Anayasası İngiltere’de ve diğer Avrupa demokrasilerinde olduğu gibi kudretsiz ve mesuliyetsiz bir devlet başkanı istememiş; ona geniş salâhiyet vermiş ve bu nispette de iş ve mesuliyet yüklemiştir. Amerikan cumhur reisi yalnız ABD başkanı değil, hem de amerikan hükümet reisidir. Yani başka memleketlerde başvekillere ait vazife ve mesuliyetlere de haizdir.

**“b-sekreterler...”<sup>10</sup>**

ABD’de başkanın yetkileri konusunda anayasa hukukçularının hepsinde ortak açıklama şudur: Başkanlık sisteminde başkan, çok geniş ve olağanüstü yetkilere

9 Bkz. Recai Galip Okandan: Umumi Amme Hukuku, İstanbul, 1976, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Y. sh.345 vd. ve 355 vd.

10 Bkz. Başgil, Ali Fuat. sh. 257–258.

sahiptir. Ve dünyanın hiçbir modern demokrasisinde bir devlet başkanı bu kadar geniş yetkilere sahip değildir. Eski tarihlerden beri yazılmış anayasa hukuk kitaplarında şu cümleleri ve açıklamaları almak isteriz:

**(1) Prof. Yusuf Ziya Özer:** “Başkanın çok yetkileri vardır.”<sup>11</sup>

**(2) Prof. Dr. Hüseyin Naili Kubalı:** “Anayasa, ABD başkanından devlet başkanlığı ve hükümet başkanı yetkilerini toplamış.” Bütün federal yürütme iktidarlarını ona vermiştir. Buna rağmen siyasi sorumluluğa tabi tutmamıştır. Sınırlı bir monarşide hükümdar ne ise Amerika’da başkan da odur. Amerikan Dışişleri Bakanlarından Swart’ın da dediği gibi, başkan “dört senede bir seçilen bir kraldır.” ABD hükümet sistemine başkanlık hükümeti denmesinin sebebi de budur.<sup>12</sup>

**(3) Prof. Dr. Kemal Gözler** ise etraflı bilgiler vererek ABD’deki başkanın yetkilerini geniş ve açık bir şekilde anlatmıştır:

ABD Federal Anayasası md. 2, 1. bölüm, 1. Fıkra: “Yürütme yetkisi ABD başkanına verilecektir.” (sh.28)

“Yüksek mahkeme de, özellikle Myers v. United States kararında başkanın yetkilerini geniş şekilde yorumlamıştır. Buna göre, anayasada ayrıca sayılmamış olsa da, anayasa metninin yasaklamaması kaydıyla, bütün yürütme yetkisini başkanın kullanabileceği söylenebilir.

...Başkan tasarımı on gün boyunca imzalamazsa kanun kendiliğinden yürürlüğe giremez...”<sup>13</sup>

**(4) Prof. Kemal Gözler** bir başka eserinde de aynı manada açıklamalar yapmıştır: “Oysa başkanlık sisteminde yürütme organı tek kişiden oluşur, o da başkandır...”<sup>14</sup>

**(5) Prof. Gözler** Anayasa Hukukunun Genel Teorisi kitabının içinde başkanlık sisteminde başkanın çok geniş yetkilere sahip olduğunu uzun uzadıya açıklıyor.

Başkanlık sisteminde başkanın şu yetkileri bulunmaktadır:

1. **Başkomutanlık yetkisi,**
2. **Af Yetkisi,**
3. **Uluslararası antlaşma yapma yetkisi,**
4. **Yürütme antlaşmaları** (executive agreements) yapma yetkisi,
5. **Elçileri ve diğer temsilcileri kabul etmek,**
6. **Kanunların yürütülmesi görev ve yetkisi,**
7. **Atama yetkisi.** Senatonun görüş ve onayını alarak yüksek devlet bürokratlarını atayabilir

11 Mukayeseli Hukuki Esasîye Dersleri, Ankara, 1939, sh.256–258.

12 Bkz. Ana Hukuk Dersleri, İstanbul, 1971 sh.450. Ayrıca bkz. sh.452

13 Kemal Gözler, Devlet Başkanları, Bursa, 2001, Ekin y. sh. 35. Ayrıca bkz. sh. 265.

14 Bkz. Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa, 2001, Ekin y. sh. 92

**8. Azil yetkisi.** ABD'de devlet başkanın tayin ettiği kamu görevlileri, senatonun onayını olmadan görevden alma yetkisinin olduğu kabul edilmektedir.

**9. Veto yetkisi.** Bu yetki çok kuvvetlidir ve başkan isterse bir kanunu bu yetki sayesinde yürürlüğe koymayabilir.

**10. Başkanın kongreye ilişkin yetkileri** (mesaj gönderme, kongreye toplantıya çağırma ve kongrenin toplantı dönemlerini kapatma yetkileri gibi)

**11. Yürütme imtiyazı** (executive privilege),

**12. Özerk düzenleme yetkisi** (executive orders). ABD'de başkanın düzenleyici işlem yapma, yani genel ve kişilik dışı kurallar koyma yetkisi olduğu kabul edilmektedir.

**13. Devredilmiş düzenleme yetkisi** (statutory powers),

**14. Kredileri harcamama yetkisi** (impoundment of funds),

Ve bütün bu geniş yetkileri dışında,

**15. Devletin başı olma sıfatından kaynaklanan yetkileri** de bulunmaktadır<sup>15</sup>.

Gözler ABD'de başkanın yetkilerini böylece uzun uzadıya anlattıktan sonra, düzenleme yetkisini, yani düzenleyici işlemler yapma yetkisini de ayrıca açıklamakta ve bu yetkilerin başkana çok geniş bir prestij sağladığını ifade etmektedir. Bilhassa devredilmiş düzenleme, (yani **statutor powers**) ve özerk düzenleme yetkisini (**executive orders**) ayrı ayrı açıklamaktadır<sup>16</sup>.

**(6) Prof Dr. Bülent Nuri Esen:** "ABD'de yürütme kudretini tek başına elde tutar..."<sup>17</sup> **Prof Esen**, başkanın yetkilerini diğer hükümet sistemleriyle karşılaştırarak anlatıyor.<sup>18</sup>

Memleketimizde belli başlı Anayasa Hukuku kitaplarından aktardığımız bu bilgilerden sonra, Başkanlık sisteminin memleketimizde uygulanması eğilimine karşı düşünce ve delillerimizi sıralamaya kaldığımız yerden devam ediyoruz:

**8- Başkanlık Sistemi dünyada sadece ABD'de başarı ile uygulanmaktadır.**

Türkiye'de modern Anayasa Hukukunun kurucusu **Ord. Prof. D. Ali Fuat BAŞGİL** şöyle diyor:

"Görülüyor ki, amerikan rejimi bir taraftan kuvvetler ayrılığı ve istiklali prensibine, bir taraftan da kuvvetlerin işbirliği yapması zaruretiyle dayanmaktadır. Bu rejimin hedefi hem ferdi hak ve hürriyetleri korumak hem de devlet gemisini selamete yürütmektir. Bu hedefe ulaşmanın tek çaresi organların barışık çalışmasıdır. Başkanlık ile kongre anlaşır ve birbiriyle bağdaşırsa, devlet işleri yolunca gider. Fakat bunlar birbiriyle anlaşamaz da mücadeleye girişirse anayasanın her birine verdiği

15 Bkz. Gözler, c. II, 30-42

16 Bkz. Gözler, c. II, 367-368.

17 Bkz. Bülent Nuri Esen, Anayasa Hukuku, Ankara, 1970, sh. 546. Ayrıca bkz. sh. 563: "Yürütme organı başkandır."

18 Başgil, sh. 568 vd.

salahiyet, ellerinde müthiş bir silah olur. İki organın bu iki mümessili adeta sahnede birbirini yenemeyen iki denk pehlivan gibi savaşıyor durur. Bundan ise tabiatı ile hem vatandaş hakları hem de amme hizmetleri zarar görür.<sup>19</sup> “

Başgil Amerika’da bu kötü ihtimalin söz konusu olmadığını ve uygulamada ahenkli çalışmaların yapıldığı kanısındadır, ama bu ifadeler memleketimizde başkanlık sistemi lehinde atılan adımlarda hatırdan tutulmalıdır.

Başgil, Amerika’daki iki organ arasındaki uyumlu çalışmayı imrenerek şöyle methediyor:

“Amerikan rejimi, nazari mantığın götürdüğü bu neticeyi vermemiştir. Orda başka memleketlerdeki gibi ne post kavgası ne bir çoğunluk ve azınlık çekişmesi ne de hak ve hürriyetlerin çiğnenmesi var. Bilakis yüz altmış seneden beri (şimdi iki yüz kırk yıla yakın) derin bir değişiklik geçirmeden bu anayasa hâkimiyeti altında, bu büyük memleketin devlet işleri ve vatandaş refahı başka memleketleri imrendirecek bir şekildedir...”

Amerikalı vatandaş hürriyet ve müsavâtı kanundan bekler ve orada bulur. Fakat onun nazarından kanun gayri meşruu meşrulaştırmaya, haksızı haklı göstermeye yarayan bir politika oynanacağı değildir. Amerikalının tanıdığı kanun hakkın aynasıdır. Hususiyle anayasa Amerikalı için, zamanın siyasi icapları ve hüküm süren politika ihtirasları önünde üstüne çul örtülen bir mevta değildir. O bir nevi Tevrat’tır. Amerika’da anayasaya aykırı bir hareket ağır bir cinayettir. Amerikalı vatandaşın bu haleti ve terbiyesidir ki bu bahtiyar memlekette ne anti demokratik kanuna ne de anti demokratik icraata gün gösterir.

Demokrasi terbiyesinin esası insan şahsının yüksek değerine inanmak ve insanlık şerefine hürmet etmektir. İnsan ise fikirleri, kanaat ve akideleri ile insandır. Binaenaleyh demokrasi terbiyesi, fikre, kanaat ve akideye hürmeti emreder. Vatandaşların birbirlerine karşı saygılı olmalarını fikri, kanaat ve akideye hürmet etmelerini ister. Bu terbiye siyasi rekabet ve mücadelelerde azlığın ekseriyetin kanununa tabii olmasını, fakat ekseriyetin de azlığın fikir ve kanaatlerine saygı göstermesini lüzumlu kılar...”<sup>20</sup>

Başgil, dünyadaki ve Amerika’daki başkanlık sistemine ait son olarak şu değerli kanaatini ifade etmiştir:

“Cenup Amerika’nın Arjantin, Şili, Paraguay, Boliviya, Venezüella, Ekvator gibi Latin memleketleri, az çok farklarla Birleşik Amerika Devletlerini taklit ve sert bir kuvvetler ayrılığı prensibinden hareket etmişlerdir. Fakat yerli halkla İspanyol-Portugal kanının kaynaşmasından doğan bu memleketler halkı için Amerikan rejimi aynı neticeleri ve istikrarlı bir hükümet sükûneti vermemiştir. Amerika’nın devlet başkanlığı rejimi bu memleketlerde diktatörlüğe inkılâp etmiş, orduya dayanan iktidar mücadeleleri içinde zaman zaman ortaya diktatörler çıkmış ve hükümet darbeleri birbirini takip etmiştir...”

19 Başgil, sh. 324.

20 Başgil, sh. 325

Amerikan rejiminde ileride mütalaa edeceğimiz parlamenter rejimin emniyet sübapları olmadığı gibi cenubi Amerika'nın kanı kaynak milletlerinde bu rejim derecesini aşmış buhar kazanları gibi zaman zaman patlamalar yapmış ve siyasi istikrarı altüst etmiştir.”<sup>21</sup>

**9-Siyaset Bilimi açısından bir değerlendirme: a-Parlamenter Sistem 150 yıldır uygulanmaktadır. b-Diğer partileri karşısında almak demektir. Buna da gerek yoktur. c-Mevcut istikrar mevhum maslahata kurban edilmektedir.**

Sözün burasında siyaset bilimi açısından da bazı değerlendirmeler yapmak isteriz:

(1) Parlamenter sistem yaklaşık yüz kırk yıldır memleketimizde uygulanmaktadır. Böylece alışılmış ve istikrarlı bir yasama yürütme organı münasebeti söz konusudur. Bu istikrarlı durumu değiştirecek anayasa hukuku verileri mevcut değildir.

(2) Başkanlık sisteminde ısrar etmek Ak Parti iktidarı ve çoğunluğunu diğer partileri karşısına almak gibi gereksiz bir sürtüşme ve mücadeleye kaydıracaktır. Kalkınmakta olan memleketimiz açısından böyle bir kavganın ve sürtüşmenin gereği yoktur.

(3) **“Mevcut istikrar mevhum maslahata kurban edilmektedir.”** Yani istikrarlı bir yasama yürütme münasebetleri varken, memleketimize faydası pek de kesin olmayan başkanlık sistemini getirmek uygun olmaz.

(4) Başkanlık sisteminin memleketimizde uygulanması, faydadan çok zarar getirir. Bu sistem sadece ABD’de başarıya ulaşmış bir hükümet sistemidir. Yukarıda dediğimiz gibi her sistemin kendi içinde faydalı ve mahzurlu yanları vardır.

Başkanlık sistemi Türkiye’de uygulamaya geçilirse korkum şudur: Çok geniş yetkili başkanlar bu yetkilerini kötüye kullanırlar ve demokrasimiz aleyhine bazı olumsuz gelişmelere yol açarlar. Çünkü memleketimizde siyasi partilerimiz içinde başkan etrafında kümelenme ve onun tek ses tek iktidar anlayışı ile icraat yapmasına insanlar adeta çanak tutarlar. Anayasal hükümlerden çok yetkili kişilerin uygulaması, memleketin ve halkımızın menfaatlerinden çok partilerin menfaati ve oy kaygıları birinci derecede nazara alınır. Bu sebeple memleketimizin sosyal ve siyasi bünyesine uymayan bir uygulamaya müncer olabilir.

(5) Siyasi hayatımızdaki olumsuzlukların çeşitli nedenleri vardır. Özellikle yasama ve yürütme organları arasındaki hukuki münasebetlerde gerginlik, zıtlık zihniyeti sebebiyle zaman kaybolmaktadır. Bilhassa koalisyon hükümetlerinin kurulmasında ve arifesinde haftalarca ve aylarca zaman geçmektedir. Hâlbuki Türkiye kalkınmakta olan bir ülkedir. Ve zamana karşı yarışacak bir durumdadır. Bu sebeple zaman kaybetmeden kamu yararı gözetilerek koalisyon hükümetlerinin kurulması gerçekleştirilmelidir. Hâlbuki uygulamada tam tersi görülüyor.

21 Sh. 329. Amerika’daki anayasal uygulama ve başkanlık sistemi için yazılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Biz şu eseri tavsiye ederiz: James Bryce, Amerikan Siyasi Rejimi. (Çeviren: Türkkaya Ataöv-Arif Payaşlıoğlu), Ankara, 1962, Ankara Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını.

Bu sebeple başkanlık hükümeti sistemi memleketimizde uygulandığı takdirde aynı endişeler önümüze çıkacaktır.

(1) Halbuki memleketimizde siyasi parti mensupları ve halkın durumu başkanlık sisteminin olgun şekilde uygulanmasına pek de müsait değildir. Tıpkı başkanlık sisteminin, sıcak kanlı ve ateşli bünyeye sahip Güney Amerika milletlerinde ve devletlerinde memnuniyetle uygulanmadığı gibi.

Hocamız **Başgil**, Amerikan toplumunun bünyesini iyi incelemiş ve güzel anlatmıştır. Amerikan toplumu, gerçekten başkanlık sisteminin orada uygulanmasına tam uygun bir ortamdır. **Başgil**, Amerikan siyasi camiasının bünyesini şöyle özetliyor:

“Amerika birçok devletlerden teşekkül etmiş olmakla birlikte, siyasi kanaat ve hayat görüşü itibariyle birlik arz eden bir siyasi bünyeye maliktir. Amerikan siyasi camiasında kitle ayrılıkları ve düşmanlıkları doğuran uçurumlar yoktur. Amerika’da herkes hürriyet ve müsavatın yüksek değerine inanır, herkes demokrattır ve cumhuriyete bağlıdır. Herkes cumhuriyetçi demokrasi idealini kanunlaştıran bir anayasanın mihveri etrafında birleşmiştir. Başka memleketlerde olduğu gibi Amerika’da ayrılık yaratan çetin bir din meselesi yoktur. Halk ekseriyet itibariyle protestandır, fakat diğer dinlere riayetkârdır. Dinciler ve dinsizler diye de bir ayrılık mevzuu yoktur. Herkes kanaat ve akidesinde hürdür. Herkes beğendiği ve inandığı bir dinin ayin ve ibadetlerinde, kıyafet ve geleneklerinde serbesttir. Amerika’da dinlilik ve dinsizlik, başka bazı memleketlerde olduğu gibi, bir hakaret ve istihza mevzuu değildir. Orada, ifadesini işçi hareketlerinde bulan bir içtimai mesele de hemen hemen yoktur.

Amerika’da (cumhuriyetçi) ve (demokrat) diye iki büyük parti vardır. Halk adeta iki partiye bölünmüş gibidir. Galiptir ki, bu iki parti arasında bir ideoloji farkı olmadığı gibi esaslı bir görüş ve program farkı da yoktur. Sanki iki parti hakikatte iki kola ayrılmış tek partidir...”<sup>22</sup>

**Başgil** hocamızın yukarıdaki haklı tespitlerini, onun kitabında işaret ettiği ilmi yabancı kaynaklarda da bulabiliriz. Bulamadığımız bir şey ise, Türk toplumunda, Amerikan toplumunda yukarıda sayılan özellikler ve iki toplumun bünyesi arasındaki derin farktır.

Milletvekilliği yapmış bir öğretim üyesi de aynı istikamette benzer açıklamaları şöyle dile getirmektedir:

1. Başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanması düşüncesi bugün konuşulan bir husus değildir. Geçmişte de zaman zaman gündeme getirilmiştir. Rahmetli Turgut Özal da bunu savunanlar arasında yer almıştır. “Muktedir yöneticiler; sahip oldukları özgüvenleri nedeniyle tek elden daha hızlı ve yeknesak bir yönetim biçiminin daha başarılı olabileceği düşüncesiyle bu sistemi faydalı bulmaktadırlar.”

2. Bu sistemin doğru ve faydalı yanları vardır ama yanlışları ve mahzurları da bulunmaktadır: “Latin Amerika kültürü ve insanıyla Avrupa insanının yaşam

22 Bkz. Başgil, sh. 325–326.

biçimi ne kadar farklı ise Asya insanının özellikleri de farklıdır”<sup>23</sup>. Bu farklılıkların en açık şekilde ortaya çıktığı hukuk sahası medeni hukuktur.

3. Başkanlık sisteminin en ve tek başarılı olduğu ülke ABD’dir.

4. “ABD’de sistemin başarısını özetle güçlü yargı, tarihi süreçle edinilmiş ve anlaşma kültürü, disiplinsiz siyasi parti yapısı ve zamanla oluşan ve gelişen kendine has demokratik geleneklerdir... Halbuki ülkemizde bu durum böyle olmaz ve olamaz. Bizde iktidarın ak dediğine kara demeyi maharet demeyi sayan muhalefet anlayışı ve aylarca süren cumhurbaşkanı seçim turları hafızalardadır. Bu sakıncaları nazara almadan Başkanlık Sistemini bize vermek gelecekte krizlere hazır olmak demektir.

5. “Ancak Türkiye parlamenter sistemi 1 asırdır uygulamış ve önemli tecrübeler elde etmiştir. Bu kazanımı sil baştan etmek, yeni sistemler denemek hiç de makul değildir. Aksayan yönleri vardır. Onları onarmak daha makul değil midir? En önemli itiraz istikrarsızlığa değil mi? Bu husus seçim sistemindeki bazı rakamlarla ve oranlarla oynanarak halledilir. Kaldı ki, üç dönemdir istikrar içinde gidiyoruz.”

6. “Ancak bu sistemde halk tarafından da seçilse, halka karşı sorumlu olmayan cumhurbaşkanına geniş yetkiler vermek yanlıştır. Halka hesap veren başbakan olduğuna göre, yetkileri daha da arttırılmalı, her hususta cumhurbaşkanı yürütmenin elini tutmamalıdır. Bu sistemde başbakan başkana yakın güce sahip olacak, parlamentoda her krize rahatlıkla el koyabilecektir. Böylece güçlü bir yürütüme, meşruiyet tartışmalarından arı ve krizsiz bir ülke olacaktır.”<sup>24</sup>

7. Meslektaşım **Prof.Dr. Ergun ÖZBUDUN** aynı mealde olmak üzere şu ifadeleri kullanmış ve Başkanlık Sisteminin Memleketimizde uygulanması konusunda endişelerini belirtmiş: “Her üç modelin demokratik hükümet sistemleri olduğunda kuşku yoktur. Bunlardan birinin, doğası gereği olarak, diğerlerinden daha demokratik veya daha az demokratik olduğu yolunda peşin bir yargıya varılamaz. Bunlardan herhangi birinin tercihi, her ülkenin, kendi siyasal şartlarına, anayasal geleneklerine, siyasal kültürüne ve pratik ihtiyaçlarına göre yapacağı bir tercihtir ve her üç sistemin de avantajları yanında riskleri ve sakıncaları da olduğu unutulmamalıdır. Ne var ki, Türkiye’de şu anda şahit olduğumuz tartışma, bu avantaj ve dezavantajların rasyonel bir analizinden çok, pek çok başka sorunda olduğu gibi, kutuplaşmış bir ideolojik tartışma biçiminde cereyan etmektedir. Başkanlık sistemini savunan AK Parti sözcüleri, bu sistemi, âdetâ her derde deva sihirli bir reçete, Türkiye’ye çağ atlatacak bir formül, demokratik sistemlerin evriminin tabii ve zorunlu bir sonucu olarak takdim etmekte; parlamenter sistemi ise, zorunlu olarak, güçsüz, istikrarsız, krizlere boğulmuş, yönetmekten âciz hükümetlere mahkûm bir sistem biçiminde tanımlamaktadırlar.” Başkanlık sisteminde bu tür tıkanmaları ya da kilitlenmeleri çözecek hiçbir mekanizma mevcut değildir. Başkan ve yasama organı çoğunluğunun ayrı partilere veya siyasal eğilimlere mensup olmaları durumunda bu riskler, çok daha ciddî mahiyet alır...”<sup>25</sup>

23 Bkz. Mehmet Kahraman, Devlet Başkanlığı Sistemi, 4 Nisan 2013 Zaman gazetesi.

24 Bkz. Mehmet Kahraman, aynı makale.

25 Bkz. Hükümet Sistemleri Tartışmaları adlı makale, 8 Nisan 2013 t. Zaman Gazetesi.

8. AK Parti'nin, "Türk usûlü başkanlık sistemi" adı altında sunduğu öneri, bu kilitlenmeleri açacağını umdukları bazı mekanizmalar öngörmekte, ancak bunu yaparken başkanlık sisteminin özünden ve temel mantığından uzaklaşmaktadır... AK Parti önerisinde başkanlık sisteminden ikinci önemli sapma, başkanlık kararnameleri ile yönetim konusundadır... AK Parti önerisinde daha da endişe verici unsurlar, yargı organına ilişkin hükümlerdir. Yukarıda değinildiği gibi, yargı organının siyasal organlar karşısında bağımsızlığı, hükûmet sistemi ne olursa olsun, bütün demokratik hukuk devletlerinin ortak özelliğidir. Oysa, öneride başkana "Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısını, Danıştay üyelerinin yarısını, Yargıtay cumhuriyet başsavcısını ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin yarısını seçmek" yetkisi verilmektedir...



## SONUÇ

Sonuç olarak, AK Parti'nin başkanlık sistemine ilişkin önerisi, bu sistemin özü, temel felsefesi ve onun içerdiği güçlü “frenler ve dengeler” sistemiyle bağdaşmayan, iktidarın bir merkezde aşırı ölçüde yoğunlaşmasına yol açabilecek bir sistem olarak görünmektedir. Sonuçta böyle bir sistem kabul edildiği takdirde Türkiye'nin yarı-otoriter bir sisteme mahkûm olacağı yönündeki eleştiriler abartılı olsa bile, unutmamak gerekir ki, anayasal demokrasinin temel felsefesi, devlet iktidarının bir merkezde aşırı yoğunlaşmasını önleyecek bir frenler ve dengeler sistemi kurmaktır. Ünlü İngiliz anayasa hukukçusu ve düşünürü Lord Acton'un dediği gibi, “iktidar ifsad eder (yozlaştırır), mutlak iktidar mutlak surette ifsad eder.”<sup>26</sup>

Yeni Türkiye dergisi “**Başkanlık Sistemi Özel Sayısına**” makale yazan memleketimiz anayasa hukukçularının hemen hepsi yukarıdaki kanaatlerimizi zaten paylaşmışlardır. Bundan da memnuniyet duyduk<sup>27</sup>

Kısacası Türk toplumunun bünyesi başkanlık sisteminin memleketimizde uygulanmasına uygun değildir.

26 Bkz. Özbudun'un makalesinin 2. ve son kısmı- 9 Nisan 2013 Zaman Gazetesi.

27 Bkz. Ankara, 2013

---